

Algemeen beeld van het mkb in 2008 en 2009

Het Nederlandse bedrijfsleven is in zwaar weer terechtgekomen. Door verscherping van de kredietcrisis in de tweede helft van 2008 zijn de economische vooruitzichten aanmerkelijk verslechterd. Voor 2009 wordt uitgegaan van een afzetsdaling in het mkb van 1,5%, terwijl in het grootbedrijf de afzet met 1,25% afneemt. Onder meer de slechte afzetperspectieven in de bouwsector, waarbinnen het mkb een groot aandeel heeft, maken dat het mkb een ongunstiger afzetperspectief heeft dan het grootbedrijf. De risico's dat de afzetontwikkeling van het bedrijfsleven volgend jaar verder tegenvalt, lijken groter dan dat de afzetgroei wel zal meevallen. Dit komt doordat een crisis in de bankensector meestal langdurig van karakter is en doordat de kredietcrisis in alle werelddelen haar sporen nalaat.

tabel 1 Kerngegevens MKB, 2007-2009

	2007	2008	2009
	Niveau (x mld. euro)	Volumemutaties t.o.v. voorafgaand jaar in %	
Omzet	661	2,50	-1,50
Afzet	434	2,00	-1,50
waarvan:			
buitenlandse afzet	84	2,50	-1,25
binnenlandse afzet	349	2,00	-1,50
bruto toegevoegde waarde	212	2,25	-1,00
Loonsom	104	1,75	-0,50
arbeidsproductiviteit (x 1.000 euro)	65	0,50	-0,50
	Niveau (x mld. euro)	Waardemutaties t.o.v. voorafgaand jaar in %	
winst uit onderneming	63	2,75	-4,0
	Niveau (x 1.000)	Mutaties t.o.v. voorafgaand jaar (x 1.000)	
arbeidsvolume MKB	3.156	53	-17
aantal banen MKB	3.939	67	-16
wv: werknemers	2.980	49	-14
Zelfstandigen	959	18	-2

Bron: Prognose kerngegevens MKB.

Consumentenbestedingen onder druk

Al in 2008 waren de eerste effecten van de kredietcrisis zichtbaar en nam het consumentenvertrouwen in rap tempo af. Consumenten werden voorzichtiger in hun bestedingen. In de horeca was de terughoudendheid van de consument aan het einde van 2008 al zichtbaar en vertaalde zich in een forse afname van het afzetvolume. De detailhandel kon in 2008 slechts een zeer bescheiden volumegroei noteren. Dit alles ondanks dat de werkgelegenheid in 2008 nog flink is gestegen en de lonen van veel werknemers nog behoorlijk zijn toegenomen.

In 2009 komen de consumentenbestedingen verder onder druk te staan. Dit ondanks de opvallende ontwikkeling dat de koopkracht van werknemers nog relatief sterk zal toenemen. De gedaalde inflatie als gevolg van een afname van de olie- en grondstoffenprijzen hebben een gunstig effect op de koopkrachtontwikkeling van werknemers. Bovendien zijn er al vrij veel CAO's afgesloten voor 2009 met behoorlijke loonvoetstijgingen. Veel gepensioneerden zullen in 2009 echter hun koopkracht zien dalen. Als gevolg van de kredietcrisis hebben veel pensioenfondsen niet de financiële ruimte om de pensioenen aan te passen aan de inflatieontwikkeling. Een geleidelijke afname van de werkgelegenheid in 2009 zal consumenten nog terughoudender maken. Tevens heeft de daling van het (aandelen-)vermogen van consumenten een negatieve invloed op de bestedingen. Voor de detailhandel wordt een afname van de afzet van 1,5% verwacht. De afzet van supermarkten zal mogelijk nog met een kwart procent kunnen toenemen. Mogelijk dat de afzet van consumentenelektronica nog iets kan toenemen, maar bijna alle andere branches in de detailhandel zullen een afname van de afzet laten zien. In de horeca wordt in 2009 een afname van de afzet van bijna 4% verwacht.

Sterke terugval export

Het Nederlandse bedrijfsleven heeft jarenlang kunnen profiteren van een sterke groei van de wederuitvoer. Al een aantal jaren ligt de groei van de wederuitvoer boven de 10%. Het gaat hierbij overwegend om producten uit Azië. In 2009 zal de wederuitvoer naar verwachting afnemen met 3%. Dit heeft te maken met een sterke vraaguitval in het Europese achterland, maar een rol speelt ook de hoge grondstoffenprijzen voor Aziatische producenten.

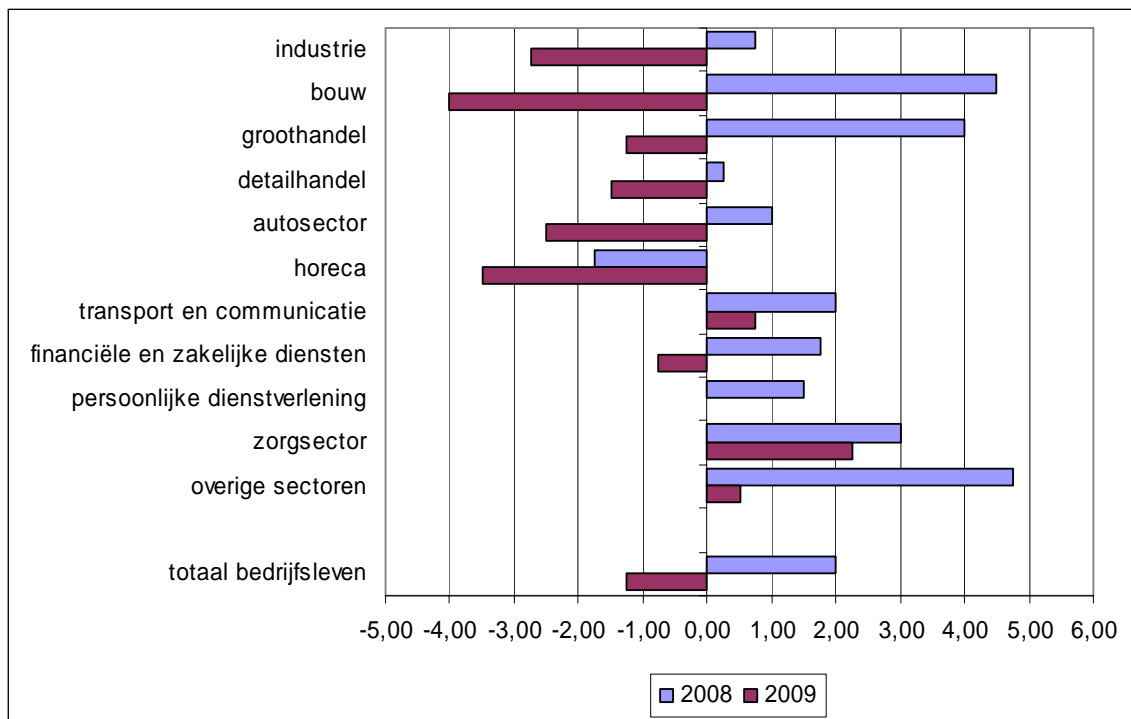
Ook de binnenlands geproduceerde uitvoer zal terugvallen. De uitvoer van het Nederlandse mkb zal met circa 1,25% afnemen. Vooral de metaalindustrie zal belangrijk minder exporteren. Ook de basischemie zal belangrijk minder uitvoeren. In de voedingsmiddelenindustrie zal de vraagterugval beperkt blijven. Het zijn vooral de groothandel en de transportsector die direct de gevolgen ondervinden van de afname van zowel de binnenlands geproduceerde uitvoer als van de terugval van de wederuitvoer. Zo betekent dit voor de transportsector dat het aantal transportbewegingen in 2009 zal afnemen. Voor de groothandel betekent dit een substantiële afname van de afzet, na een toename van de afzet in voorgaande jaren van circa 6 tot 7%.

Hoge bouwproductie in 2008, forse daling in 2009

In navolging van de voorgaande jaren maakte de bouwsector ook in 2008 een uiterst sterk jaar door. Sinds het laatste kwartaal van 2008 ondervindt de sector echter nadrukkelijk de gevolgen van de kredietcrisis. Zo zijn er diverse bouwprojecten stil komen te liggen, door problemen met de financiering ervan. Vooral de utiliteitssector ondervindt de nadelige gevolgen. Naar verwachting zal het aantal nieuw te bouwen woningen zeer sterk afnemen. De GWW-sector zal weinig hinder hebben, doordat zij afhankelijk is van overheidsopdrachten en deze naar verwachting gewoon zullen doorgaan. Verwacht wordt dat de afzet van de bouw zal dit jaar met 4,5% zal afnemen.

Ook de afzet van de zakelijke dienstverlening neemt dit jaar af, met 1%. In 2008 bedroeg de groei in deze sector nog 3%. Alle delen van de zakelijke dienstverlening zullen de gevolgen van de krimpende Nederlandse economie ervaren. Met name uitzendbureaus en marketingbureaus voelen dit. Ingenieursbureaus en architecten ondervinden in hun orderportefeuille inmiddels ook nadrukkelijk de afnemende bouwactiviteiten.

Figuur 1 afzetontwikkeling van het bedrijfsleven in 2008 en 2009 naar sectoren, mutaties ten opzichte van voorgaand jaar in %

Terugval investeringen

Nadat de investeringen in 2008 nog zijn toegenomen, zullen deze in 2009 met circa 6% belangrijk lager zijn. Matige afzetperspectieven zijn een belangrijke reden voor

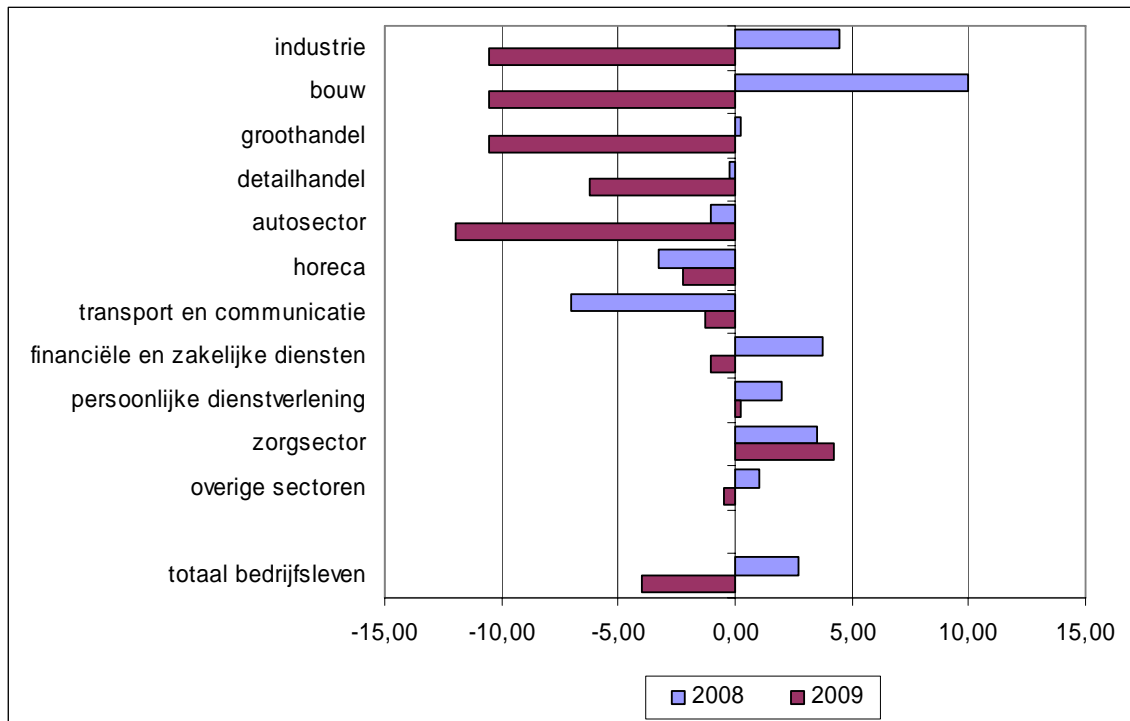
bedrijven om investeringen uit te stellen. Bovendien is het ongunstige economische klimaat voor banken een argument om kritischer te kijken naar investeringsplannen van bedrijven. Als gevolg van de kredietcrisis hebben met name grote bedrijven meer moeite om financiering van banken los te krijgen. Onduidelijk is of banken de financieringsnormen voor mkb-bedrijven hebben aangescherpt. Voorsnog lijken gezonde investeringen van MKB-bedrijven nog steeds goed financierbaar te zijn.

Winst onder druk

In 2008 is de winst in het mkb nog bescheiden gegroeid (2,75%). Met een dalende afzetverwachting zal de winst dit jaar flink onder druk komen te staan. Ook hebben hogere energiekosten en hogere loonkosten een negatief effect op de winstontwikkeling in 2008. Naar verwachting zal de winstdaling dit jaar uitkomen op 4,0%, als gevolg van de ongunstige afzetontwikkelingen. Lagere inkooprijzen van grondstoffen en dalende energiekosten beperken de afname van de winst.

In 2008 realiseerden de industrie en de bouw nog een flinke winstverbetering. In 2009 zullen vrijwel alle sectoren te maken krijgen met een winstafname. De sterkste afname doet zich voor in de industrie, de bouw, de groothandel, de detailhandel en de autosector. Buitengewoon ongunstig is het gemiddelde winstniveau in de detailhandel. In de jaren 2003-2006 is het winstniveau in deze sector sterk gedaald. Dit is een gevolg van de sterk onderlinge concurrentie. De concurrentie onder supermarkten is een bekend voorbeeld. De opkomst van winkelen via het internet heeft een prijsdrukkend effect en heeft tot gevolg dat de detailhandel moeite zal hebben om via prijsverhogingen het winstniveau weer op peil te krijgen.

Figuur Nominale winstontwikkeling in het MKB naar sectoren, mutaties t.o.v. voorafgaand jaar in %

Afname werkgelegenheid in 2009

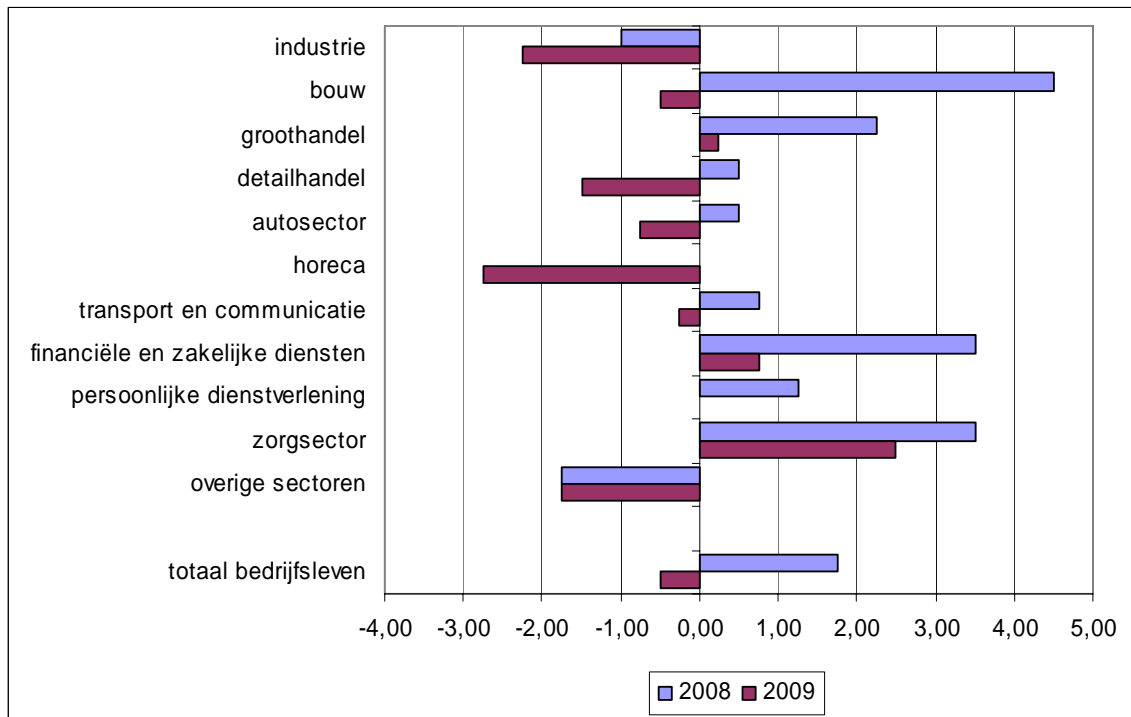
De groei van de werkgelegenheid is ook in 2008 nog fors geweest. Vooral de vraag naar gekwalificeerde arbeidskrachten was hoog. De afzetgroei vertaalde zich in 2008 in een werkgelegenheidsgroei in het mkb met 67.000 banen. In 2009 zal het aantal banen met tenminste 16.000 afnemen.

Terugval in productie en stijging van de reële lonen hebben een remmende werking op de vraag naar arbeidskrachten. De bedrijven zullen terughoudender worden met het aannemen van personeel of zelfs personeel moeten afstoten. Hoewel de afzet- en productiedaling van het bedrijfsleven al aan het eind van 2008 en het begin van 2009 is ingezet, zullen de werkgelegenheidseffecten zich pas later in het jaar voordoen. Bedrijven zijn pas na enige tijd in staat om hun personeelbestand aan te passen aan een lagere productie. Dit resulteert in 2009 dan ook in een lichte daling van de werkgelegenheid, namelijk met 0,25%. Dit is echter een gemiddeld cijfer, omdat de werkgelegenheidsgevolgen vooral in de tweede helft van 2009 zich gaan manifesteren. In 2010 zal de daling van de werkgelegenheid zich doorzetten en gaat dan ook substantiëlere vormen aannemen.

De werkgelegenheidsontwikkeling in het mkb liep in 2008 gelijk op met het grootbedrijf. Dit jaar zal de werkgelegenheid in het mkb iets sterker afnemen (0,5%) dan in de rest van het bedrijfsleven. Met name het mkb in de detailhandel en de horeca is in staat om zijn personeelsomvang relatief snel aan te passen. In deze sectoren wordt relatief vaak met flexibele contracten gewerkt. Hierdoor kan de gemiddelde arbeidsduur per werkende, veel sneller aangepast worden.

In 2009 zullen er weinig sectoren zijn met een groei van de werkgelegenheid. Alleen in de zorgsector wordt nog groei voorzien. De werkgelegenheid in de industrie zal relatief sterk dalen. Deze sector ondervindt de internationale concurrentie in alle hevigheid en moet daarom, uit kostenoverwegingen, snel haar personeelsbestand aanpassen. Ook in de bouw, de detailhandel, de autosector, de horeca en de transport- en communicatiesector zal de werkgelegenheid afnemen.

figuur Werkgelegenheidsontwikkeling (personen) in het MKB naar sectoren, mutaties t.o.v. voorafgaand jaar in %

Groei van het aantal zelfstandigen tot stilstand

Het aantal zelfstandigen zal in 2009 niet meer toenemen door de ongunstige afzet- en winstperspectieven. In 2008 was nog sprake van een toename van 2%. Dit hangt samen met een algemene behoefte van het bedrijfsleven aan flexibel personeel. Deze behoefte wordt ingevuld door zelfstandigen en uitzendpersoneel. Vooral in de bouw, de zakelijke dienstverlening en de zorgsector was de stijging van het aantal zelfstandigen relatief

hoog. In deze sectoren waren de afzet- en winstperspectieven relatief gunstig voor zelfstandigen. Ook het ontstaan van nieuwe diensten was een stimulans achter het zelfstandig ondernemerschap. Zo is de groei van klusbedrijven in de bouwsector zeer hoog en is er een flinke groei van het aantal webwinkels. Ook het deeltijdondernemerschap is toegenomen. In toenemende mate wordt naast een gewone baan of naast een huishouden, gestart met een bedrijf. Ook het aantal oudere starters is toegenomen. Na een vervroegd pensioneren blijft een toenemend aantal mensen werkzaamheden vervolgen in de vorm van het zelfstandig ondernemerschap. Ook een stimulerend overheidsbeleid, waaronder fiscaal, heeft bijgedragen aan het zelfstandig ondernemerschap. Veelal zijn de toetredingsdrempels laag om als ondernemer te beginnen. In veel gevallen is weinig startkapitaal nodig.

Dit jaar komt de groei van het aantal zelfstandigen tot stilstand vooral als gevolg van een lichte daling van het aantal zelfstandigen in de bouw. Dit heeft te maken met de ongunstige vooruitzichten in deze sector. In de zakelijke diensten en de zorgsector is nog altijd sprake van een toename. Aangezien het moeilijker zal zijn in 2009 om een betaalde baan te vinden, zal een deel van de mensen er noodgedwongen voor kiezen om als zelfstandige aan de slag te gaan.

figuur Ontwikkeling van het aantal zelfstandigen naar sectoren, mutaties t.o.v. voorafgaand jaar in %

